

Cuprins

Argument. Seinfeld și sora lui Nabokov.7

Bio

<i>Mobbing</i> (comportamente coprofile la oameni și păsări)	11
A 23-a	15
<i>Victoria</i> Mariei Kodama.	18
O deturnare în zori (vocea lui Bacovia)	21
Flashbackuri friburgheze	24
Eleva Dora dintr-a VII-a	28
6 minute de creativitate.	31
De partea cealaltă a vieții	34
Tutuiala unilaterală	37
Testul paginii 99	40
Librăriile mele.	43
Utilitatea literaturii	46
„Utilizarea” literaturii	49
Inutilitatea literaturii	52
Portret în oglindă cu Cortázar	55
Decalogul.	58
Cine scrie bine?	61
Mame, mamosi, mărturii	64
Trusă nostalgică de prim-ajutor	68

Orașul K.	71
Zona	74

Biblio

Adevărul emoțional.	79
Cine citește și tace	82
O rețută nedilematică.	85
<i>Efectul de credință și cuvântul care devine carne</i>	88
Sindromul Stendhal.	91
Traducțiile și literatura.	94
Cititorul visceral	97
Apocalipsa cititorilor	100
Neîncrederea în literatură	103
Oameni și critici	106
Patul și cartea	109
Dilema lui (Dmitri) Nabokov.	113
O inimă veselă	116
Fotografia din Grădina de Iarnă.	119
Acum și aici, băieți!.	122
Secretele vizibilului.	125
Calea Sinelui.	128
Sufletul din plicuri	131
<i>Vai de biata lume!</i>	134
Invizibila omniprezentă.	137
Minuni	140
Bietele surori ale Cenușăresei	143
Tabloul cu două languste	146
Ce este o familie?	149
Mărunte apocalipse.	152
Scopul pelerinajului e un alt pelerin.	155
O femeie prea puternică	158

Bio-biblio

Avatarul clovnului Zozo	163
Corectitudinea literară	166
Café Kundera	169
Iubirea lumii vechi	172
Nobelul dăunează grav stilului?	176
Cartea limitei	179
Pisica ruptă a lui Șalamov	182
Pantofii androginului	185
Jocul adevărului	189
Lectura senzorială	192
Rezistența prin cafea	195
Adevărul adevărat	199
Amintiți-vă de Sabato la ora 6	203
Onoare	207
O ficțiune scump plătită	210
<i>Analfabeta</i>	214
Unul dintre adevărurile literaturii	217
Realitatea iluziei	220
Vechi dileme	223
Prof de literatură	226
Un (mare) poet care-a murit de foame	229
Oameni pierduți și nebuloase agresive	232
Omul care a rămas fără povestea vieții lui	235
Cruzime	238
Nodul din gât	241
Ore	244
Scriitori pe divanul absent	248
Clubul inocenților	251
Trecutul-prezent și prezentul-trecut	254

O Casandră	257
Singurătatea Hertei Müller	260
Provocare în stil Nedelciu	263
Cartea morților	266
Un jurnal impersonal	270
Ultimul franctiror	273
Cum se zboară creierii culturii oficiale	276
În partea fericită a lumii	279
Din partea mexicană a planetei Pământ	282
<i>Epilog. Agenda</i>	285

© 2014 by Editura POLIROM

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Bokstaz/Depositphotos.com

Foto autoare: © Claudiu Constantinescu

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

SORA, SIMONA

Seinfeld și sora lui Nabokov / Simona Sora. – Iași: Polirom, 2014

ISBN print: 978-973-46-4331-8

ISBN ePub: 978-973-46-4374-5

ISBN PDF: 978-973-46-4375-2

821.135.1-92

Printed in ROMANIA

Simona Sora

**SEINFELD
ȘI
SORA LUI NABOKOV**

POLIROM
2014

Vai de biata lume!

În ultima sa carte publicată, H.-R. Patapievici face o incitantă teorie a „ultimului“ pornind de la cazul I.P. Culianu. E o teorie a limitelor (omenești), dar și una a cenzurii (transcendente) aplicate perioadei târzii a unui gânditor care-și sparge propriile tipare, liniile de forță, acumularea de pînă atunci ca să adopte nu doar un alt limbaj, ci și o altă viziune asupra lucrurilor și o altă înțelegere a realității. Schema acestei teorii din *Ultimul Culianu*, pe cît de imponderabilă, pe atît de ispititoare, ar fi următoarea: „Un creator talentat devine, la un moment dat, neverosimil de înzestrat. Acest eveniment îi împarte viața și creația în două. O cezură neașteptată îl face alt om. Creatorul acesta devine un soi de fereastră spre ceva mult mai cuprinzător decît experiența comună a celorlalți creatori din cîmpul său de activitate. El vede mai bine, mai profund, mai radical: el răstoarnă, cu noul său instrument de cunoaștere, granițele stabilite. Mai mult, creația sa capătă toate aparențele unei chei universale a lumii“.

Ultimul Judt, recenta carte a lui Mircea Mihăieș, nu preia explicit „teoria ultimului“, ci încearcă în primul rînd o discuție critică, la foarte cald, adică la doar un an de la moartea dramatică a lui Tony Judt, unul dintre cei mai importanți istorici ai vremurilor noastre și, fără îndoială, unul dintre ultimii gânditori de anvergură ai „epocii nesigurantei“, pe care o trăim. Cunoscut în România mai ales pentru analiza realist-incisivă din articolul „România, la fundul grămezii“ (reluată într-un ultim volum, din 2008, cu un titlu atenuat, „România între Istorie și Europa“), Tony

Judt a fost una dintre mințile cele mai lucide ale actualității, dar și un enciclopedist al punerii acesteia în perspectivă istorică. Capodoperei sale târzii (traduse la Polirom sub titlul *Epoca postbelică. O istorie a Europei de după 1945*), Mircea Mihăieș îi dedică, în volumul amintit, o analiză avizată ce devine un elogiu al „intelectualului critic”, dar și al savantului care, tocmai datorită accesului aproape vizionar la demențele Istoriei, nu uită cât de importantă este înțelegerea istoriilor. Formula sub care M. Mihăieș îl așază pe Tony Judt în această scurtă și incisivă pledoarie pentru spectacolul inteligenței din *Epoca postbelică...* este aceea a „lucidității dublate de înțelegere și compasiune”.

Formula nu este însă valabilă, în opinia lui M. Mihăieș, și pentru ultima carte antumă a lui Tony Judt, un volum de studii și articole publicat în 2008, tradus și el în românește sub titlul *Reflecții asupra unui secol XX uitat. Reevaluări*. Nu a fost, cu siguranță, o critică ușor de făcut (deși e cumva în spiritul lui Tony Judt însuși) de către cineva care l-a admirat, i-a stat alături și, mai ales, l-a înțeles pe Judt foarte bine atunci când acesta numea singura responsabilitate actuală a intelectualului public: *aceea de a spune adevărul*. În acest context, republicarea, în același volum, a unei lungi discuții pe care Tony Judt a avut-o, la Timișoara, în 1998, cu mai mulți membri ai grupului „A Treia Europă” este mai mult decât bine-venită. Doar recitind dialogul incomod și lipsit de menajamente poți înțelege mefiența istoricului față de limbajele conotate istoric, separația de fond între cele două (sau trei) Europe contemporane, euroscepticismul său profund motivat, „dezastrul social, moral și cultural al rușinii” într-o lume care se pretinde globală. Criticând proiectul estetic al grupului de la Timișoara, Tony Judt joacă rolul corpului străin creator de anticorpi și forțează realmente crearea unui limbaj intelectual critic în apărarea frumoasei utopii născute în vestul României. Între timp, în cei 15 ani scurși de la acel dialog plin de premoniții, rolul intelectualului de a spune adevărul a rămas și unica sa – utopică și vag ridicolă – prerogativă.

Tot între timp, Tony Judt a murit de una dintre cele mai îngrozitoare boli cu putință, boala Lou Gehrig, o maladie degenerativă care provoacă atrofierea mușchilor, multiple paralizii și, în final, moartea prin sufocare. „A cădea pradă unei boli neuromotorii înseamnă, cu siguranță, a-l fi ofensat cândva pe Dumnezeu și nu mai e nimic de spus” – spune totuși Judt într-una dintre cele mai tulburătoare cărți publicate vreodată, *Cabana memoriei*, pe care Mircea Mihăieș o include în tripticul ce formează constelația „ultimului Judt” și pe care o comentează cu o empatie profundă, dusă uneori pînă la identificarea cu supraviețuitorul imobilizat ce-și dicta, cu ultimele suflări, memoriile apărute postum. Disecînd stilul mărturisirii și refăcînd filiațiile memoriilor *d’au-delà*, Mircea Mihăieș suferă alături de prietenul pierdut și conștientizează, în propria respirație, sufocarea celui care se refugiază în cotloanele propriei, strălucite, minți ca să scape dintr-un trup care refuză să mai funcționeze.

Acesta e contextul complicat în care Mircea Mihăieș critică ultima carte antumă a lui Judt, acuzată de stîngism militant și de eludarea evidențelor pentru demonstrarea ipotezelor de lucru. Portret al publicistului incisiv din ultimii 10 ani, *Ill Fares the Land* (*Greu o duce țara sau Vai de biata lume*, echivalează M. Mihăieș titlul cărții netraduse încă) este demontată capitol cu capitol: corectitudinea politică e ridiculizată încă o dată, iar „decăderea moravurilor” – privită ca o realitate datorată mai degrabă „triumfului relativismului” decît, cum scria Judt, polarizării sociale drastice. Nu știu dacă pozițiile celor doi ar fi rămas, la o discuție față în față, ireconciliabile, însă, în logica „ultimului”, istoricul britanic ar fi avut acces, și cu această carte mult criticată, la ceva care-l depășea. Iar testamentul său pentru tineri, publicat sub un titlu elegiac, dar edificat, nu a făcut altceva decît să resusciteze (poate nu întîmplător cu armele *ultimului Judt*) o utopie de tinerețe: cea a unei lumi mai bune, a dreptății sociale, a compasiunii adevărate. E mesajul unei speranțe de care mulți dintre noi avem nevoie.

Invizibila omniprezentă

În ultima sa carte, Pamuk face o distincție între romanțierul ingenuu și cel sentimental, plecînd de la diferența (lui Schiller) dintre poezia „ingenuă” (spontană) și cea „sentimentală” (reflexivă). Pornind de aici, Pamuk face o clasificare cel puțin neașteptată, a cititorilor: unii, complet ingenui, pentru care viața însăși e un roman, și alții, complet sentimentali, pentru care orice roman nu e decît un construct artificial. Și unii, și ceilalți – conchide Pamuk în conferințele sale de la Harvard (care au stat la baza acestei cărți extraordinare) – „sînt imuni la cititul romanelor”. Bunul cititor de romane este doar cel care suportă un pact cu scriitorul de romane. E vorba despre cunoscutul pact (al lui Coleridge) în care cititorul acceptă „suspendarea voluntară a incredulității”, iar scriitorul promite să „dea vieții farmecul indicibil al noutății, un sentiment de natura supranaturalului”. Noutatea în literatură (de care nu avem parte prea des în aceeași viață) e un lucru prea serios ca să-l expediem rapid, mai ales că, la o adică, simpla inventariere ar dinamita scurt o biată rubrică. Dacă n-ai citit ceva cu adevărat nou de ani de zile, la ce bun atunci să scrii, în continuare, despre cărți? Din mai multe motive – unele vitale, să zicem, dar și pentru că noutatea e un dar pe care nu-l poți pretinde, îl poți doar constata.

De pactul ăsta vechi, reactualizat cu măiestrie de Orhan Pamuk, mi-am amintit citind ultima carte a lui Pierre Assouline, *Portretul*, o biografie ficționalizată a baronesei Betty

de Rothschild. Nu pentru că *Portretul* ar fi noutatea absolută, ci tocmai dimpotrivă. În nimic din ce-ar ține de arta romanului, Assouline nu aduce ceva nou. Scriitura lui, în franțuzește sau în traducerea Aureliei Ulici de la RAO, e limpede, denotativă, egală, uneori caustică, după deviza clasică *plaire et instruire*. Biograf pursînge și blogger de școală veche (adică trecut prin epoca, încă neapusă, a bibliotecii), Assouline a avut dintotdeauna superstiția informației. În *Portretul* însă, aceasta e copleșitoare și excesiv concentrată. Fibra ficțională pe care ar presupune-o biografia portretului pictat de Ingres în 1848 e insuficientă și complet supranaturală. Pactul dintre cititorul de romane care mă pretind a fi (pentru că respect cu strictețe imperativul lui Coleridge) și jumătate-romancierul-călare-pe-jumătate-de-biografie SF (care dorește Assouline să fie) în această carte nu prea ține. Pe de altă parte, dacă vreți să citiți o biografie *soft* a baronesei „James de Rothschild“, *Portretul* e cartea cea mai nimerită.

Cum știm cu toții – cititori, scriitori, pînă și blestemații de critici care nu sînt, nu-i așa, nici una, nici alta –, perspectiva este esențială într-o carte, fie ea și o jumătate de roman. În *Portretul*, perspectiva unică e cea a personajului principal, Betty de Rothschild, personaj monden celebru, al cărei salon parizian din Rue Laffitte îi primea nu doar pe aristocrații vremii, ci și pe Balzac, pe Heine sau pe Rossini, o fină observatoare a moravurilor vremii sale și o subtilă cititoare a lui Proust, o ființă rafinată, înconjurată de grobianism. Prin ochii baronesei (născută, dar și măritată Rothschild) vedem tot: nu doar Parisul secolului al XIX-lea, ci și începutul de secol XXI, cînd tabloul ajunge pe simezele londoneze sau newyorkeze, perspectiva fiind aceea a femeii din tablou, o „invizibilă omniprezentă“ care unește trei secole, printr-un truc narativ lipsit de profunzime, dar tocmai de aceea acoperind o mare suprafață. Amănuntele pe care Pierre Assouline le privilegiază în viața eternă a picturii lui Ingres sînt însă nu doar pitorești, ci de-a dreptul romanești. Fiecare dintre

ele ar fi putut fi punctul de plecare al unui roman: eternitatea domnului Auguste (mînuitor-șef al tablourilor casei Rothschild), anglomania baronului James de Rothschild (soțul „portretului”) sau testamentul său mistic, agoniile concomitente ale baronului James și „mîncăului de Rossini”, amorul dintre Betty și generalul Changarnier și corespondența lor fabuloasă, dar mai ales mesajele ascunse de Ingres în acest portret vechi de două secole – poziția (nepermisă în epocă) picior peste picior a baronesei și încheietura ei imperfectă, prea groasă pentru standardele oricărei epoci.

Pentru un romancier veritabil (adică unul care să mizeze pînă la capăt pe adevărul propriilor minciuni), oricare dintre aceste amănunte epice ar fi fost prilejul unei dezvoltări de anvergură eroică, erotică, psihologică, ba chiar sociologică. Pentru Assouline a fost prilejul, asumat, al unei biografii prudente și, într-un fel pe care nu putem să nu-l recunoaștem, o lecție de libertate. O lecție asumată de Betty de Rothschild și care biografului ei (un monsieur Auguste ce scrie pe blog, însă cu mânuși albe) i s-a părut esențială.